

GERÇEK OZAN KİMDİR DİYE SORARSA/ÇAĞINA TANIKLIK EDEN KİŞİDİR¹: ÂŞIKLARIN TOPLUMSAL ROLLERİ AÇISINDAN KORONAVİRÜS KONULU ŞİİRLERİ*

If You Ask who The Real Minstrel Is/The Person Occupies with the Issues of His Era: Coronavirus Themed Poems of Minstrels In the Perspective of Their Social Roles

Doç. Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE**

ÖZ

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019 tarihinde Çin otoriteleri tarafından raporlanan zatürre vakaları, yeni koronavirüsün neden olduğu bir salgının habercisi olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü kısa bir süre sonra salgının yayılma hızına ve küresel ölçekte görülmesine dayanarak küresel salgın ilan etmiştir. Türkiye'de ilk koronavirüs tanısı Mart 2020'de kamuoyuna duyurulmuştur. Bu tarihten itibaren sosyal, ekonomik, hukuki, dinî ve askeri alanlarda pek çok önlem alınmıştır. Küresel salgın sürecinde, virüse ve virüsle birlikte değişen yaşam biçimlerine ilişkin şehir efsaneleri, söylentiler, şakalar ve mitler sosyal medya üzerinden dolaşıma sokulmuştur. Geleneksel kültürün önemli aktörlerinden olan âşıklar da küresel salgını ve etkilerini konu edinen şiirler söylemişlerdir. Âşıkların çağlarının sorunlarına duyarlı davranmaları, âşıklık geleneği içerisinde kendilerine yüklenen toplumsal rollerle yakından ilişkilidir. Âşıkların eserleriyle topluma önderlik etme ve topluma yön verme gibi rollerinin bu şiirlerin hem yazılış gerekçesini hem de içeriğini etkilediği görülmektedir. Âşıklar, sosyal medya ağları ve youtube üzerinden özellikle sokağa çıkma kısıtlamasının olduğu dönemde eserlerini paylaşmışlardır. Bu makalede, âşıkların daha farklı dinleyici kitlelerine ulaşmalarını sağladığı düşüncesiyle youtube aracılığıyla yayımladıkları şiirler üzerine yoğunlaşmıştır. Videoların altına yapılan yorumlardan dinleyicilerin âşıklık geleneğine bakışını değerlendirirken faydalanılmıştır. Âşıkların eserlerinin büyük bir kısmı; koronavirüsün neden ve nasıl ortaya çıkmış olabileceği, gündelik yaşamı nasıl etkilediği, insanlığın virüs karşısında nasıl çaresiz kaldığı üzerinedir. Evde kalmayı öğütleyen ve sağlık çalışanlarına destek mesajları içeren eserler de âşıklar tarafından söylenmiştir. Âşıklar özellikle karantina sürecinde şiirlerini elektronik ortamlarda icra ederek görünür olmayı başarmışlardır. Ancak âşıklık geleneğinin tarihsel gelişimine bakıldığında âşıkların ve ürettiklerinin görece değer kaybettiği ve topluma yön verme ve önderlik etme rollerinin de geçmişe kıyasla belirli bir dinleyici kitlesi ile sınırlı olduğu şüphesizdir. Makalede âşıkların çağın sorunlarını işleyerek ve teknolojilerini kullanarak varlıklarını sürdürme çabalarının hangi beklentilere cevap verdiği ve hangi alanlarda yetersiz kaldığı sorusu, âşıkların toplumsal rolleri ışığında tartışılmıştır. Âşıkların eserlerini dinleyenler, virüsün ilahi bir ceza olduğu yönündeki düşüncelerinin ve zalimlerin ve kötülüklerin virüsle yok olması temennilerinin topluma önderlik etme rolleriyle çeliştiğini düşünmektedirler. Koronavirüs salgını ve etkilerini yorumlarken âşıkların kimi zaman kullandıkları dil ve üslubun kimi zaman da bakış açılarının bu eserleri dinleyenler tarafından çağın gerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Âşıklık geleneği, Koronavirüs, ilahi ceza, toplumsal rol, elektronik ortam.

ABSTRACT

The pneumonia cases in Wuhan, China reported by the Chinese authorities foreshadow an outbreak caused by a new type of coronavirus. Shortly afterwards, the World Health Organization declared the outbreak as a pandemic due to its high infection rate and worldwide prevalence. The first diagnosis of coronavirus in Turkey was announced to the public in March, 2020. After then, several precautional measures in social, economic, legal, religious and military areas have been adopted. In the period of the pandemic disease, several memes, urban legends, rumors, jokes, and myths concerning both the virus itself and its constrained lifestyle released into the social media. Minstrels who are the significant actors of traditional culture have written poems on the pandemic and its effects. The sensitive approaches of the minstrels to the contemporary social problems is closely related to their social role which is loaded them by the minstrelsy tradition. It is seen that the roles of

* Geliş tarihi: 21 Temmuz 2020 - Kabul tarihi: 2 Eylül 2020

Gürçayır Teke, Selcan. "Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Çağına Tanıklık Eden Kişidir: Âşıkların Toplumsal Rollerini Açısından Koronavirüs Konulu Şiirleri" *Millî Folklor* 127 (Güz 2020): 5-17

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye, selcan.teke@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7668-8644.

the minstrels such as leading and guiding the society both affects the reasoning of writing poems and has an influence on the contents of these poems. In the quarantine period, minstrels have shared their poems especially through social media networks and Youtube. In this article, mainly the Youtube videos of the minstrels are discussed based on the motivation that Youtube provides them to reach a set of diversified audience relatively to those of existing ones. When evaluating the public opinion on the minstrelsy tradition, the posted comments of the minstrels' videos are also utilized. The large parts of the minstrels' poems refer to how and why the coronavirus appears, how it affects the daily lives, and helplessness of the mankind against to the virus and the pandemic. The poems that advise the public to stay at home and give supporting messages to the healthcare staff have also written by the minstrels. Minstrels have succeeded to be visible to the public by means of performing their poems in electronic platforms in particular during the period of quarantine. However, considering the historical progress of minstrelsy tradition, it is quite obvious that the minstrels and their products have relatively depreciated and their roles of leading and guiding the public are becoming restricted to a certain set of audience compared to the past. In the context of social roles of minstrels, this paper also discusses the question of what are the reasons that interrupt the efforts of the minstrels who are dealing with the contemporary problems and using the contemporary technology. The audiences of the minstrels' poems have the opinion that the minstrels' wish of eradication of the cruel persons by the virus and being the virus as a kind of divine retribution contradicts to the role of minstrels as leading and guiding the public. It is inferred that the language and the style of the interpretations as well as sometimes the outlook of the minstrels upon the coronavirus pandemic and its effects are reviewed as obsolete by the audiences.

Key Words

Minstrelsy tradition, Coronavirus, divine retribution, social roles, electronic media.

Giriş

Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019 tarihinde Huanan yabani hayvan pazarından yayıldığı düşünülen ve zatürreye neden olan bir virüs dünyayı derinden sarsmıştır. Virüsün kısa sürede Çin'den önce Uzak Doğu ülkelerine ve Avrupa'ya daha sonra neredeyse bütün dünyaya yayılması insanlarda büyük bir korku ve panik havası yaratmıştır. Kitle iletişim araçlarındaki gelişmişlik, virüse ilişkin haberlerin eş zamanlı olarak dünya genelinde yayılımını da kolaylaştırmıştır. Mart 2020'de virüsün Türkiye'de görülmesinden sonra sosyal, ekonomik, hukuki, dini ve askeri alanlarda pek çok önlem alınmıştır.

Virüsün Çin'de ortaya çıkışı ve Türkiye'ye girişinden sonra sosyal medya kullanıcıları hem virüse hem de virüsle birlikte değişen yaşam biçimlerine ilişkin pek çok içerik üretmişler ve sosyal medyada dolaşıma sokmuşlardır. Bu içeriklerin önemli bir kısmı, virüsten korunma önlemlerine ilişkin bilgilendirme amaçlı paylaşımlardır. Ancak sosyal medya kullanıcıları, virüsle birlikte değişmek zorunda kalan yaşam biçimlerine ve rutinlerine ilişkin mizahi öğeler içeren hareketli, görsel ve yazılı paylaşımlarda bulunmuşlardır. Bu mizahi paylaşımlarla virüsle birlikte zamanlarının büyük bir kısmını evde geçirmek zorunda kalan insanlar psikolojik anlamda –kısa bir süre de olsa- rahatlama imkânı bulmuşlardır.

Küresel salgın uzunca bir süre dünya gündeminin neredeyse tek ve değişmez konusu olmuştur. Bu süreçte yalnız Türkiye'de değil dünya genelinde küresel salgına ilişkin pek çok eser üretilmiştir. Bu üretimlere, geleneksel aktörler de eserleriyle katkı vermişlerdir. Dünyanın bazı bölgelerinde âşıkların muadili sayılabilecek sanatçıların koronavirüsten korunmaya yönelik eserler verdikleri görülmektedir. Berberi şairler, halkı koronavirüse karşı uyaran ve herkesin evde kalmasına yönelik telkinler içeren şiirler üretmişlerdir. Yine benzer biçimde Kazakistan'da akınlar Covid-19 temalı şiirler söylemişlerdir.

Türkiye'deki âşıklar da koronavirüs salgınına kayıtsız kalmamışlar, yer yer mizahi yer yer dramatik içerikli eserler üretmişlerdir. Bu yazıda 2020 yılının Mart-Haziran ayları arasında sosyal paylaşım sitesi youtube üzerinden âşıkların ürettiği koronavirüs içerikli türküler ele alınacaktır. Youtube'da yer alan eserlerin seçilmesi hem âşıkların kişisel

sosyal medya hesaplarına nazaran daha geniş kitleye ulaşmalarını sağlaması hem de çalışmayı sınırlandırma düşüncesinin bir sonucudur. Âşıkların tarihsel olarak kendilerine biçilen rollerine uygun olarak bu süreçte birlik ve beraberlik ve geleceğe dair umut mesajları veren, sağlık çalışanlarını destekleyen, koronavirüse farkındalık yaratan, bu süreçte yetkililerin aldığı önlemlere uymaları konusunda halkı yönlendiren eserler verdikleri görülmektedir. Ancak âşıklar, bu eserlerinin yanında virüsün ortaya nasıl ve kim tarafından çıkarıldığına, kimin/kimlerin günahlarının cezası olarak Allah tarafından gönderildiğine ve virüs aracılığıyla yeryüzünde “adaletsizlik” yarattıklarını düşündükleri ulus ve dünya liderlerine karşı tezyif edici ifadeler içeren eserler de üretmişlerdir. Âşıkların eserlerindeki bu dil ve üslup, topluma önderlik eden ve yön gösteren rolleri ile uyuşmadığı gibi bu geleneği tanımayanlar ya da mesafeli duranların âşıklık geleneğine ilişkin “çağın gerisinde bakışa sahip” biçimindeki önyargılarını güçlendirmiştir.

İcra Nedeni ve Aracı Olarak Youtube

Bir video paylaşım sitesi olan youtube, âşıkların kendilerini ve eserlerini ifade edebilecekleri ücretsiz bir tanıtım alanıdır. “Müziğe ve sanata ulaşmayı kolaylaştıran yapısı, şöhret olma imkânı tanınması” gibi gerekçelerle youtube âşıklar ya da hayranları tarafından etkin bir biçimde kullanılmaktadır (Fidan 2017: 307-308). Youtube’u “video yüklemenin ücret gerektirmemesi, hazırlık ve başvuru süresinin olmayışı, yalnızca kameralı bilgisayar, telefon ve internet bağlantısı gerektirmesi, videoların kısa sürede çok sayıda insana ulaşması” gibi etkenler de youtube kullanımının âşıklar arasında yayılımını arttırmaktadır (Alev 2014: 142). Youtube’un âşıklara daha geniş bir dinleyici kitlesi kazandıracağı muhakkaktır. Âşıklar, kişisel sosyal medya hesaplarını bilmeyenleri de youtube aracılığıyla yakalayabileceklerdir. Videolara ilişkin yorumların yapılabilmesi, videoyu kaç kişinin izlediğinin görüntülenebilmesi âşıkların “popülerite ölçümü”ne de cevap vermektedir (Alev 2014: 145).

Küresel salgın sürecinde Youtube’u âşıkların icralarını paylaşabildikleri bir aracı hatta icra nedeni olarak değerlendirmek gerekir. Âşıklar, elbette toplumu derinden etkileyen olaylara ilişkin her zaman deyişler söylemişlerdir. Ancak sokağa çıkma kısıtlamasının olduğu dönemde nüfusun önemli bir kısmı ile birlikte âşıkların da dışarı çıkamamaları ve icra ortamlarından uzak kalışları, âşıkları hem koronavirüse ilişkin eser üretme hem de bu eserleri dijital platformlar aracılığıyla paylaşma konusunda motive etmiştir. Âşıkların küresel salgın sürecinde videolarını evlerinde bilgisayarları ya da telefonları aracılığıyla çekerek youtube’a yükledikleri ve neredeyse koronavirüs temalı şiir söyleme yarışına girdikleri görülmektedir.

Youtube aracılığıyla sesin ve görüntünün birlikte kaydedilebilmesi âşıkların performanslarının büyük oranda yansıtılabileceği bir ortam sunmaya elverişlidir. Koronavirüse ilişkin eserlerini sundukları videoların büyük bir kısmında âşıkların evlerinin salonlarında bir sandalye üzerinde ya da koltuğa oturarak icralarını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Birkaç istisna dışında eserlerini yalnız bir ortamda icra ettikleri, kaydı da kendi telefonları ile yaptıkları anlaşılmaktadır. Birkaç icrada ise kendilerini kayıt eden birilerinin karşısında icralarını gerçekleştirmekteydiler. Eserlerini doğaçlama değil, video çekmeye karar vermeden önce oluşturdukları hatta yazdıkları görülmektedir. İcra sırasında önlerinde duran kâğıtlara, defterlere bakmamaya özen gösterdikleri ancak takıldıkları yerlerde baktıkları, hatta sayfaları çevirdikleri gözlemlenmektedir. Bu videoların büyük bir kısmı, âşıkların sanki sahneye çıkar gibi takım elbise ya da gömlek ve kumaş pantolon giyerek yaptıkları çekimlerden oluşmaktadır. Âşıkların kıyafetlerindeki özen, bir sanatçı

olarak dinleyicilerine duydukları saygının doğal bir sonucu olarak okunabileceği gibi Hakan Çelikten'e göre kentleşme sorunları yaşayan âşıkların modern olabildiklerini Âşıkların çok az bir kısmı videonun başında koronavirüse ilişkin genel bir değerlendirme yapmakta, ölenlere rahmet hastalara ise şifa dilemektedir. Videoların büyük bir kısmında ise doğrudan esere giriş yapılmaktadır. İcra biter bitmez çekim sonlandırılmaktadır. Youtube'a yüklenen videolardan âşıkların elektronik cihazları kullanma konusunda genellikle herhangi bir yardım almadan çekimlerini yapabildikleri anlaşılmaktadır.

Âşık Nuri Çırağı'nın koronavirüse ilişkin eserini sağlık çalışanlarının ve koronavirüs temsillerinin resimlerinden oluşan profesyonel bir klip eşliğinde söylediği görülürken Âşık Mürsel Sinan, icrasına eşlik eden televizyon görüntüleriyle kendisi bir klip oluşturmuştur. Âşık Gül Ahmet ve Ozan Dündar'ın ise katıldıkları yerel televizyon programlarında kaydedilen görüntüleri youtube'a yüklenmiştir. Virüse ilişkin türkülerin çok az bir kısmı mizahi öğeler içeren hareketli ezgilere sahipken büyük bir kısmı hüznün veren ağır ezgilerden oluşur. Özellikle internet ortamında koronavirüse ilişkin mizahi pek çok ürün yaratılmıştır, ancak bu ürünlere getirilen en temel eleştiri, bu kadar hüznün verici ve acı bir olayın nasıl bu kadar hafife alındığı ve bu kadar ölüm varken nasıl gülünebildiğidir. Âşıkların da büyük oranda eserlerinde salgının ciddiyetini ve acılarını ortaya koymayı amaçlayan hüznünlü eserler verdikleri görülmektedir.

Koronavirüs temalı şiirlerde âşıkların virüsten bahsederken genellikle "korona" ve "virüs" ifadelerini kullandıkları görülür, pandemi, Covid-19 gibi tabirler

Âşıkların koronavirüs destanlarının metinlerini kurgularken kullandıkları bilgiler, kendi duyularıyla deneyimledikleri değil, çevrelerinden ya da yerlerini alan medya kanallarından edindikleri bilgilerden oluşmaktadır. Ancak bu bilgileri yorumlama noktasında elbette özgürdürler. Koronavirüsün Türkiye'de görülmesinden önce de âşıkların koronavirüse ilişkin eserler ürettikleri görülmektedir, ancak virüsün Türkiye'de tespit edilmesinden ve sokağa çıkma kısıtlaması başladıktan sonra eser sayısında artış olmuştur. Âşıkların eserlerinin büyük bir bölümü, koronavirüsün neden ortaya çıkmış olabileceği, gündelik yaşamı nasıl etkilediği, insanlığın virüs karşısında nasıl çaresiz kaldığı üzerine yoğunlaşır. Evde kalmayı öğütleyen ve sağlık çalışanlarına destek mesajları içeren eserler de âşıklar tarafından söylenmiştir. Âşıklar genellikle tek bir koronavirüs eseri ile yetinmişlerdir, bazı âşıklarınsa (Hilmi Şahballı, Melih Yalçın) koronavirüs ile ilgili birden fazla eser ürettikleri görülmektedir.

Youtube âşıkların icralarının tekrar tekrar izlenebileceği bir ortam sunar. Âşıklar dinleyicilerinin tepkilerini eş zamanlı bir biçimde göremeseler de youtube'un videoların altına yorum yapılabilme özelliği, eserleri üzerine yapılan yorumları takip edebilmelerini sağlar. Kimi âşıkların yorum yapanların değerlendirmelerini tek tek cevaplamaları, icra sonrasında icranın ve eserin tekrar tekrar değerlendirildiği bir sürece işaret eder, burada aldıkları eleştiriler doğrultusunda âşıkların üretimlerini biçimlendirdiklerini düşünmek yanlış olmayacaktır. Videoyu kaç kişinin izlediği, kaç kişinin beğendiği ya da beğenmediği gibi veriler youtube'da istatistiksel olarak görülebilir. Âşıklar aslında uzunca bir süre koronavirüs gibi sadece Türkiye'nin değil dünyanın gündeminin tek konusu hâline gelen bir olay ile ilgili eser üreterek ve bunu herkesin erişebileceği bir platforma yükleyerek hem kendilerinin hem de eserlerinin tanıtımını yapmışlardır. Bu tavırlarıyla var olan dinleyici kitlelerine yenilerini eklemek isteseler de yorumlardan bu eserleri dinleyenlerin büyük bir kısmının yine kendi dinleyicileri oldukları hatta birbirlerini yüz yüze tanıdıkları, bazılarıyla akraba ya da aynı memleketli oldukları anlaşılmaktadır. Âşıkların

neredeysi her yoruma cevap verdikleri, eserlerini beğenenler kadar beğenmeyenleri de kucaklayan yorumlar yaptıkları görülmektedir.

Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Toplumun Önünde Giden Kişidir: Âşıkların Çağı Yakalama ve Topluma Mesaj Verme Kaygısı

Dursun Yıldırım, âşıkları Korkut tipi odaklar, Alp ozan tipi odaklar ve gezginci ozan tipi odaklar olarak üç başlık altında sınıflandırır (Yıldırım 2000). Korkut tipi odaklar, gerektiğinde kağan tarafından bilgisine başvuru, töreyi, değerleri ve ortak tutumu gözeten ozanlardır. Askeri deneyimleri, düşünceleri ve savaş maceralarını dile getiren ozan tipi ise Alp ozanlardır. Gezginci ozanlar da Dede Korkut Hikâyelerindeki deyişle “ilden ile beyden beye” gezerler, dolayısıyla pek çok konuda bilgi sahibidirler. Bu ozan tipinin bilgi ve haber kaynağı olmasının yanında sosyal eleştirinin de merkezi olduğu ifade edilebilir. Gezginci ozanların günümüzdeki âşıklara en yakın tip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Âşıkların haber ve bilgi kaynağı olma rollerinin başka araçlar tarafından üstlenildiği düşünüldüğünde birbirinden ancak ozanlar aracılığıyla haber alan ve iletişim kuran bir dünya düzeninin olmadığı günümüzde âşıkların varlıklarını sürdürmeyecekleri düşünülebilir. Ancak âşıklar, bilgi ve haber kanallarından elde ettikleri verileri, hayata dair gözlemlerini, deneyimlerini bir sanat eserine çevirerek topluma mesaj verme, var olan düzeni eleştirme, fikirleriyle topluma önderlik etme, seslerini duyuramayanların sesi olma gibi pek çok rolü dönüştürerek âşıklık geleneğini sürdürmektedirler. Bu anlamda âşıkların koronavirüse ilişkin bir eser üretme, üretmekle kalmayıp bu eseri olabildiğince yaymaya çalışmalarının altında tarihsel misyonları ile süreklilik duygusu yatmaktadır.

Âşıkların neden koronavirüs temalı eserler ortaya koydukları bu noktada önem kazanmaktadır. Bu anlamda âşıkların eserlerine başlamadan önce dile getirdikleri başlangıç sözlerini incelemek yerinde olacaktır. Kendilerini “kültür üreticileri” olarak tanımlayan âşıklar, topluma moral ve zor zamanlarda cesaret veren rollerini hatırlatarak koronavirüsle mücadelede bu beklentilere uygun olarak eserler üretmeye çalıştıklarını ifade ederler:

Âşıklar her zaman bu kültürün temsilcileri olmuşlardır, âşıklar kültür üreticileri olmuşlardır. Savaşlarda, muharebelerde kahramanlarımızın ordumuzun askerimizin önünde moral türküleri okumuşlardır, cesaret türküleri okumuşlardır, bu günlerde tabi tüm dünya olarak herkes evinde. Biz ki çok itinalı olmamız lazım, ben de bir âşık olarak evde otuyorum. Sazı elime aldım, bu katil virüs için bakalım bir şey okumak istiyorum elimden geldiği kadar becerebilirsek. (Âşık Erol Ergani)

İnsanlığın çaresiz kaldığı, pek çok ülkenin sağlık sektörünün çöktüğü, ekonomik ve sosyal pek çok sıkıntının yaşandığı günlerde belki de en çok ihtiyaç duyulan şeyler umut ve dayanışma ruhudur. Âşıkların, insanları umutsuzluk ve karamsarlıktan uzaklaştırmaya yönelik söylemleri bu anlamda oldukça önemlidir. Âşıkların bu mesajları verirken halka, yetkililerin virüsten korunma önerilerine riayet etmelerini telkin ettikleri de görülür ki bu topluma önderlik ettikleri düşüncesinin açığa çıktığı alanlardan biri olarak değerlendirilebilir. Âşıklık geleneğinin temsilcileri toplumun büyük bir kısmı tarafından takip edilmese de âşıkların belirli bir dinleyici kitlesinin olduğu ve bu kitleye âşıklar aracılığıyla mesajlar verilebileceği göz ardı edilmemelidir:

Öncelikle Türk milletimizin bu virüsü atlatacağından eminim inşallah. Bir an önce fazla zaiyat vermeden 83 milyon el ele vererek birlik beraberlik olarak atlatacağıma canı gönülden inanıyorum. Sayın Cumhurbaşkanımızın, Sağlık Bakanımızın, bilim adamlarımızın da buyurduğu gibi 14 kuralına uysak fazla zaiyat

vermeden bu işin içinden sağ salim çıkacağız, inşaallah atlatacağız. Ben Âşık Behrami Aktemir olarak canımla, özümle, gönül gözümle, sazımla sözümle ben de bu kervana katkıda bulunmak istiyorum. Bütün hastalarımıza acil şifa, Allah bu musibeti bir an önce başımızdan def etsin inşaallah. (Âşık Behrami Aktemir)

Âşıkların youtube’u kullanarak eserlerini paylaşmaları ve bu eserlerini icra etmeden önce halka birtakım telkinlerde bulunmaları aslında topluma önderlik etme rollerinin olduğunu düşünmelerini ve bunu eyleme geçirme sorumluluğunu gösterir. Bu süreçte reklamlarda, kamu spotlarında görmeye alışık olduğumuz “evde kal” çağrılarını, televizyon kanallarında olmasa da yine de halka ulaştırmaya çalışırlar:

Bazıları buna Üçüncü Dünya Savaşı diyor ve ben de onlara katılıyorum. Bu illetten kurtulmak için bizim yapacağımız birtakım şeyler vardır. Öncelikle evimizden çıkmamız gerekiyor ki bu virüsü yenebilelim, bu hastalıktan kurtulabilelim. Sağlık Bakanlığında çalışan tüm sağlık personellerine, başta Bakanımız olmak üzere, devletimizin ordusuna, polisine, hizmet eden herkese canı gönülden teşekkür ediyorum. 'Aman ha aman evinizden çıkmayın' diyorum." (Âşık Tahir Erdoğan)

“Evde Kal” mesajlarının verilmesi âşıkların, âşıklık geleneği içerisinde yetişmelerinin kendilerine biçtiği toplumsal rollerle ilişkili olduğu kadar çağın “görünüyorum o hâlde varım”² düşüncesiyle de yakında ilişkilidir. Âşıklar “meşhuriyet çağının” gerekliliklerinden de uzak kalamazlar. Koronavirüs üzerine yazdıkları, besteledikleri eserlerin beğenilmesi, dinlenmesi ve paylaşılması kimi zaman eserin üretilmesine ilişkin biricik neden hâline gelebilir:

Biliyorsunuz memleketimizde, tüm dünyada bir koronavirüs hastalığı yayılmaya başladı. İnsanlarımızı kaybediyoruz. Ölenlere Cenabı Allah’tan rahmet diliyorum. Kalan kardeşlerimizin mesajlarını internetten okuyoruz. “Evde kalın” diye tüm dostlarımız yayın yapıyorlar. Evde kalalım, evde kalalım. Bu üzüntüyü yaşarken biz de bir halk ozanı Rahim Sağlam olarak dostlarımıza bir türkümüzü sunacağız, onların beğenisine bakalım, Rahim Sağlam bir ozan diliyle, bir ozan teliyle, ne söylüyor? Dinleyen dostlar sağolsun, var olsun, herkes dinlesin, birbiriyle paylaşsınlar bu türkümüzü. (Âşık Rahim Sağlam)

Üretilen eserlerin âşıkların sosyal medya hesaplarında ve youtube’da dolaşıma girmesi, bu yolla diğer âşıkların hangi eserleri ürettiklerinden haberdar olmaları âşıkları koronavirüs konusunda eser üretmeye bir bakıma “zorlar.” Âşıkların “sazımla sözümle anlatmak istedim”, “ozan diliyle ozan teliyle söyledim”, “canımla, özümle, gönül gözümle ben de bu kervana katkı vermek istedim” gibi sözlerle eserlerini takdim etmeleri, bu konuda şiir yazmanın kendi aralarında bir prestij meselesi ya da sanattaki ustalıklarını gösterdikleri bir konu hâline gelmiş olduğunu düşündürür:

Kıymetli dostlarım, son bir iki aydır Dünyamızı tehdit eden koronavirüs diye bir şey çıktı. Allah beterinden korusun. Herkes bir şeyler çaldı, söyledi. Ben de naçizane bir şeyler yazdım. Şu nasıl bir virüs imiş sazımla anlatmak istiyorum. (Âşık Gulfani)

Âşıkları koronavirüs konusunda eser üretmeye sevk eden nedenler, çağa tanıklık etmek, topluma birlik beraberlik ve umut mesajları vermek, koronavirüsle mücadelede yetkililerin telkinlerini halka söz ve müzik eşliğinde ulaştırmak, üreticiliklerini, yaratıcılıklarını ve sanatta ustalıklarını eserleriyle hem diğer âşıklara hem de dinleyicilerine göstermek biçiminde özetlenebilir. Bu eserleri üretirken âşıklık geleneği içerisinde yetişmekten kaynaklı kendilerine yüklendiğini düşündükleri tarihsel ve toplumsal rollerden ilham aldıkları kesindir.

Yaşamayı Seviyorsan Kardeşim/Hayat Eve Sığar, Otur Evde Kal: Değişen Yaşam ve Gündelik Rutinler

Koronavirüsün Türkiye’de görülmeye başlamasından sonra gündelik yaşamda pek çok değişiklik olmuştur. Okulların tatil edilmesi, camilerin ibadete kapatılması, kuaförlerin, berberlerin işlerine bir süre ara verilmesi, toplanmayı gerektiren pek çok etkinliğin iptal edilmesi, 65 yaş üstü ve 20 yaş altına sokağa çıkma yasağı ilan edilmesi, büyükşehirlere giriş çıkışların kapatılması gibi pek çok önlem virüsle etkin bir mücadele sergilenebilmesi için bu süreçte alınmıştır. Âşıklar, bu önlemlerin ve “görülmeyen bir düşman” olarak tanımladıkları koronavirüsün gündelik hayatları nasıl değiştirdiğini keskin gözlem yetenekleri ve ifade becerileriyle ortaya koyarlar.

Âşıkların eserlerinde karantina sürecinde gündelik hayata ilişkin gözlemleri önemli bir yer tutar. Bu dönemde ekonomik sıkıntıları fırsat bilerek bir anlamda “sözde pahalılık” yaratanlar âşıklar tarafından abartılı bir şekilde eleştirilirler:

Marketler boşaldı bir yandan doldu
Zengin yine zengin köşeyi buldu
Beş litre sıvı yağ müzeli oldu
Bize uğramadan gitme korona
Korona korona (Âşık Melih Yalçın)

Ekonomik durgunluğun pek çok çalışanın işinden olmasına yol açması ve üretimin durmasından dolayı kıtlığın başgöstereceği endişesi âşıkların şiirlerinde işlenen konulardandır. Âşıklar çevrelerinde görerek deneyimledikleri ya da medya kanallarından edindikleri gündelik yaşama dair bilgileri, insanların çok küçük bir virüs karşısında nasıl çaresiz kalabildiğini göstermek için kullanırlar. Pek çok şiirde âşıkların, gündelik hayatta meydana gelen bu değişimlerin doğal olarak sorumlusu gördükleri koronavirüse seslendikleri görülür:

İş yeri kapandı işsiz çaresiz
Kıtlık görünüyor aşsız çaresiz
Yaşlıyı götürdün yaşsız çaresiz
Ağlatan asık suratsın korona
Korona korona bugün git kalma yarına
Git Allah’ın hatırına (Âşık Celali)

Sokaklarda, caddelerde arabaların trafiğe çıkışını engelleyen, düğünleri erteleyen koronavirüs, insana ölümü hatırlatır. İnsanların sokağa çıkma yasaklarının öncesinde deyim yerindeyse marketleri talan etmeleri de âşıklar tarafından eleştirilir:

Raflarda kalmadı pirinç makarna
Ne korna çalan var artık ne zurna
Ölümü unutma dedi insana
Aç gözlüye ibret oldun korana (Âşık Hasan Karabaş)

Âşıkların gündelik yaşamda köklü değişiklik yapan önlemlerin bir kısmını mizahi bir dille ele aldıkları ve belki de bu süreçte bunalan insanları rahatlatmaya çalıştıkları görülür. 65 yaş üstü olup kronik bir rahatsızlığı olanlarda ölüm oranının yüksekliği, bu kişilerin uzunca bir süre sokağa çıkma yasağı ile sınırlanmasını gerektirir. Bu durum, 65 yaş üstünün gündelik yaşam rutinlerini derinden etkiler, haber bültenlerinde sıklıkla evlerinde durmaktan sıkıldıklarını söyleyerek sokağa çıkan ya da çocukları tarafından “zorla” evlerinde tutulmaya çalışılan insan manzaraları ile karşılaşılır. 65 yaş üstü âşıklar, kendilerinin de uymak zorunda oldukları sokağa çıkma yasağını mizahi bir dille ele alarak nasıl hissettiklerini ve yaşamlarında nelerin değiştiğini ortaya koyarlar:

Sokağa çıkmayı yasak ettiler,
Hatunla tadımız kaçtı gör gayrı,
Eski defterleri kurcalayarak,
Öfkesini üstüme saçtı ,
Gör gayrı gör gayrı
Gör gayrı gör gayrı

Altmış beş yaş üstü eve kapandı
Bıçak geldi ta gırtlığa dayandı
Yetmişlik tosunlar eve bağlandı
İpini kıranlar kaçtı
Gör gayrı gör gayrı
Gör gayrı gör gayrı (Âşık Hilmi Şahballı)

Evde kal mesajlarına şiirlerinde geniş bir şekilde yer veren âşıkların büyük oranda temanın evde kal olduğu şiirlerde hareketli ezgiler ve mizahi bir dil kullandıkları görülmektedir:

Al bir sabun bir kolonya
El yüz yıka doya doya
Yuh çekelim koronaya
Evinde kal ev güzeldir (Âşık Mürsel Sinan)

Âşık Mürsel Sinan'ın eserinde görüldüğü gibi âşıklar, bu süreçte yetkililer tarafından evde kalmayı özendiren sloganları da şiirlerinde kullanırlar. Belki de ezgi aracılığıyla bu sloganların etki gücünü arttırmayı hedeflerler. Sokağa çıkma yasaklarına uymakta zorlanan, önceki gündelik rutinlerini özleyen kişilere evde neler yapabileceklerine ilişkin öneriler mizahi bir dille sunulur:

Balkonda mangal yap salonda takıl
Mesafeyi koru yaklaşma sakın
Dışarıdan korona getirme sakın
Hayat eve sığar otur evde kal
Evde kal kardaş evde kal
Otur otur evde kal (Âşık Melih Yalçın)

Sokağa çıkma yasakları ile birlikte uzunca bir dönem kadın ve erkeğin sürekli evde kalması kimi zaman çatışmalar yaşanmasına neden olur. Sosyal medyada yapılan paylaşımlarda, bu çatışmalar mizahi bir dille işlenir. Sarma saran, ev temizleyen erkeklere, aile üyelerinin evde olmasından dolayı gün boyu yemek ve çay servis etmek “zorunda kalan” kadınların bıkkınlığına ilişkin pek çok video bu süreçte sosyal medyada dolaşır. Âşıklar da evde birlikte çok vakit geçirmekten kaynaklanan sorunlara, bu sürecin uzamasıyla eşleriyle aralarının bozulduğuna ilişkin pek çok dize kaleme alırlar. Ancak bazı âşıklar, toplumsal cinsiyet rollerine karşı durur, “hayatın müşterekliğini” vurgulayarak karşılıklı özveri ile bu sürecin daha sağlıklı yürütülebileceğine dikkat çekerler:

Mutlu olmanın tek yolu sevgidir
Hayat müşterektir kadın erkek bir
Bulaşıktan başla çamaşıra gir
Hayat eve sığar otur evde kal
Evde kal kardaş evde kal
Otur otur evde kal (Âşık Melih Yalçın)

Âşıkların koronavirüsle birlikte değişen yaşama ve gündelik rutinelere ilişkin gözlemlerini söze dönüştürürken –kendilerinden beklendiği gibi- toplumsal eleştiriyi

büyük oranda kullandıkları görülür. Küresel salgın döneminde alınan önlemlere uymakta zorlanan, bu süreci fırsata çevirerek kazanç sağlamaya çalışanlar, âşıkların eleştirilerinin hedefi olmaktan kurtulamazlar. Aynı zamanda âşıkların değişen rutinleri mizahi bir dille yorumlayarak psikolojik açıdan oldukça zorlu geçen bu sürecin etkilerini azaltmaya çalıştıkları da görülmektedir. Âşıkların eserlerini kurgularken virüsün insanları ölüme götüren yıkıcı gücü kadar yaşamaya devam edenlerin kimi zaman güldüren insanlık hâllerini de işlemeleri, hayata ve virüsle birlikte değişen yaşama bütüncül bir biçimde bakabilme becerilerini ortaya koyar. Âşıkların hâlihazırda küresel salgının ortaya çıkışına ve ilk etkilerinin görüldüğü döneme odaklanan dikkatleri, zaman içerisinde yeni sosyal yaşam ve yeni normalleri de içerecektir.

Gördü Emretti Yaradan/Çin İşi Değil Korona: İlahi Ceza Söylemi

Koronavirüsün Çin'in Wuhan kentinden dünyaya yayılışına ilişkin varsayımlar olsa da nasıl ve ne şekilde ortaya çıkmış ve yayılmış olacağına ilişkin belirsizliklerin bu süreçte yeni efsaneler ve mitler ürettiği görülmektedir. Çin'in Avrupa ve A.B.D.'yi güçsüzleştirmek için biyolojik silah olarak virüsü yarattığı ve bir laboratuvaradan bilinçli bir şekilde sızdırdığı, Avrupa'nın virüse karşı savunmasız olan yaşlı nüfusunu eritmek ve küresel resesyon sürecinde emeklilerin sayısını azaltmak için virüsü kullandığı, online eğitim, çalışma, alışverişin öne çıktığı yeni dünya düzeninin provasını yapmak için virüsten yararlanıldığına ilişkin şehir efsaneleri ya da kompo teorileri medyada yer alır. Sosyal medyayı etkin bir biçimde kullandıkları anlaşılan âşıkların bu haberleri görmüş olmaları muhtemeldir. Ancak âşıklar arasında virüsün ortaya çıkışına ilişkin görüşler ağırlıklı olarak virüsün Allah tarafından gönderilen ilahi bir ceza olduğu yönündedir. "Yaradan'ın dosyayı açması, görüp emretmesi, kullarına mesaj vermek istemesi, hikmet göstermesi, kul azmadıkça bela yazmayacağı" gibi metaforik ifadelerle virüsün Allah tarafından gönderildiği düşüncesi desteklenir³:

Allah istemezse dal kıpırdamaz
Dosyayı Yaradan açtı
Gör gayrı gör gayrı (Hilmi Şahballı)

Gördü emretti Yaradan
Çin işi değil korona (Ozan Dündar)

Bu ses bize musibetin sesi mi
Allah'ın gazabı bir öfkesi mi
Kıyametin habercisi mi
Kullar haktan mesaj aldı bugünler (Âşık Kürşat Karakılçık)

Hikmet senden Yaradanım
Sonumuzu hayır eyle
Nasıl iştir anlamadım
Sonumuzu hayır eyle (Ozan Ali Serhati)

Kuldan bela gelmez hak yazmadıkça
Hak bela yazmaz kul azmadıkça (Ahmet Ecem)
Âşıklar, koronavirüsün Allah tarafından gönderilmiş olduğu düşüncesinde birleşmiş olsalar da virüsün neden gönderilmiş olabileceğine ilişkin gerekçeleri farklılık gösterir. Kimi âşıklar, kulun kula ziyet etmesini, paraya tamah edilmesini, insanların aşırılıklarla

dolu yaşam tarzlarını, açlıktan ölen insanları öne çıkararak virüsü Allah'ın insanlara gönderdiği bir "bela" olarak yorumlar:

Eziyet etti kul kula
Tapıldı paraya pula
Yaradan verdi bela
Çin işi değil korona
Korona vay korona
Sonumuz artık hayrola

Yaşamadık biz sıradan
Çoğu aç göçtü buradan
Gördü emretti Yaradan
Çin işi değil korona
Korona vay korona
Sonumuz artık hayrola (Ozan Dündar)

Dünyaya daldık seni unuttuk
Cezamızı virüs korana bulduk (Ahmet Ecem)

İnsanoğlu bu cezayı hak etti
Azrail kefeni biçti
Gör gayrı gör gayrı (Hilmi Şahballı)

Âşıkların bir kısmı yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi virüsün bütün insanlığa gönderilmiş bir ceza olduğu görüşüne sahipken âşıkların önemli bir kısmı ise bu ilahi cezayı daha farklı bir biçimde değerlendirirler. Virüsün "zalim"ler karşısında çaresiz olduklarını düşündüklerinin "yardımına", "ilahi adaleti" sağlamak üzere gönderildiği görüşünü desteklerler. Bu görüşe destek verilirken "mazlum" olarak müslümanların tanımlandığı, onlara "zulmettikleri" düşünülen diğer din mensuplarına karşı dışlayıcı bir dil geliştirildiği görülmektedir. Âşıkların dünya gündemini yakından takip ettikleri şiirlerinde gönderme yaptıkları olaylardan anlaşılmakta ve kendi pencerelerinden yaşanan "adaletsizliklere" sözcülük etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu noktada Türkiye'den Avrupa'ya geçmeye çalışırken boğulan Suriyeli Aylan bebek, bombalı saldırı sonucu ağır yaralanan ve ölmeden önce "sizi gidince Allah'a şikâyet edeceğim" diyen üç yaşındaki Suriyeli çocuk ve Yunanistan sınırından yalınayak Türkiye'ye gönderilen mültecilerin simgeleştirildiği söylenebilir:

Çin'den gelmiş virüs ismi korona
Dokunmasın Müslümana Kur'an'a
Her gün uğra Filistin'e vurana
Nice Aylan bebek öldü bugünler

Zalimlerin zulmü buna nedenler
Haktan bela bulur kula edenler
Yalınayak Avrupa'ya gidenler
Mülteciler nerde kaldı bugünler (Âşık Kürşat Karakılıçık)

Su tersine akacak,
Dünya buna bakacak,
Aylan bebeğin ahı,
Hepinizden çıkacak (Âşık Zeki Erdali)
Yıl 2020 Mart ayı girdi

Sanki dünyada dert ayı girdi
 Bir çocuk Allah'a şikâyet etti
 Mazlumların ahı reddedilmedi (Ahmet Ecem)

Âşıkların, koronavirüsün ilahi bir ceza olduğu söylemi ile halk arasında yaygın olan bir inancın sözcülüğünü yaptıkları düşünülebilir. Ancak bu inancı ortaya koyarken bazı ulus ve din mensuplarını dışlayıcı ve tezyif edici bir dil geliştirerek “ötekileştiren” üslupları, geçmişte insanları kucaklayan ve onlara ufuk açan rollerine uygun düşmemektedir. Bu üslup, âşıkların sınırlı dinleyici kitlelerini “memnun edebilir” ancak âşıkların çok farklı beğenilere ve yaşam görüşlerine sahip insanlarla bağ kurmalarını engelleyebilir. Âşıklar elbette geçmişte olduğu gibi adaletsizliklere, haksızlıklara sözcülük edeceklerdir, ancak bunu yaparken kullandıkları dil ve üslup büyük önem taşımaktadır.

Koronavirüs Senden Ricam var/ Şu Saydığım Kusurları Gel Götür: “Zalimleri” ve “Adaletsizlikleri” Yok Etmenin Bir Yolu Olarak Koronavirüs

Koronavirüsün dünya gündeminde kısa sürede yer bulmasının altında yatan en önemli nedenler, kuşkusuz yayılma hızı, öldürücülüğü ve görünmezliği ile kısa sürede küresel bir salgını başlatmasıdır. Gelişmiş teknolojilere sahip olan insanlığın özellikle gelişmiş devletlerin oldukça küçük olan bu virüse karşı kesin tedavi yöntemleri geliştirememesi, virüsün cinsiyet, ırk, din ya da makam mevki ayırımı yapmadan herkese “eşit” davranması âşıkların koronavirüse ilişkin ikili bir bakış açısı geliştirmelerine neden olmuştur.

Âşıklar bir taraftan virüsün öldürücü gücünden ve tahrip ediciliğinden kendi ülkelerinde yaşayan ve aynı dini paylaştıkları insanlar için endişe duyarken diğer yandan toplum düzenini “adaletsizlikleriyle” bozduklarını ve dünya siyasetinde “kötücül” devlet politikalarıyla adaletsizlik yarattıklarını düşündükleri dünya liderlerinin virüsün öldürücü gücünden nasiplerini almalarına ilişkin dizeler söylemişlerdir⁴:

Coni şeytandan ayrılma
 Mişonları hiç bırakma
 Euro'yu yutmadan doyma
 Vay seni zalım korona
 Korona vay korona
 O bakanların korola (Âşık Kul Nuri)

Yalan yanlış diyenleri
 Şeytan postu giyenleri
 Yetim hakkı yiyenleri
 Al da götür sen korana (Âşık Gül Ahmet)

Âşıklar, ülkelerini -belki de- koruma refleksiyle virüsün yayılma yönünü başka uluslara çevirmesi temennisi içeren pek çok dize söylemişlerdir. Bu dizelerde ya virüsün ortaya çıkmasına neden olduklarını düşündükleri ülkelerde kalması ya da “zalim”lik yaptıklarını düşündükleri ülkelere yayılması dileklerine yer verirler:

Korona korona sakın gelme bu yana
 Korona korona yönün çevirme Turan'a
 Gidecek yerin mi yok çevir orayı tufana
 Sakın gelme Türkiyeme (Ozan Sabri Yanaz)

Göçmenleri yutar dalga
 Kara leke olduk çağa
 Yunan sahiline uğra
 Git korona git buradan (Âşık Rahim Sağlam)

Âşıklar belki de düzeltmek istedikleri ancak güçlerinin yetmediği pek çok durum için koronavirüsü kullanarak düzen ve adalet sağlayacaklarını düşünürler. Ancak bu düzeni ve adaleti sağlama düşünceleri, kullandıkları dil ve üslupla gölgelenir. Âşıkların zaman zaman başka milletler ve dünya liderleri için kullandıkları argo içerikli ifadeleri ve beddua niteliğindeki söylemleri, dinleyiciler arasında da bir ikilik yaratır. Videolarına yorum yapan dinleyicilerin kimi alkış sözleriyle âşıkları desteklerken, kimi dinleyiciler bunun âşıklık geleneği ile bağdaşmadığı, eski âşıkların bu tarz deyişleri asla tercih etmeyeceği düşüncesini öne çıkararak âşıkları eleştirirler.

Sonuç

Âşıklar, geçmişte toplumda öncü roller üstlenmişlerdir. İlden ile beyden beye gezen âşıklar iletişim araçlarının yokluğunda iletişim kanallarından biri görevi görmüşlerdir. Ancak zamanla sosyal yapıda meydana gelen değişimler, âşıkların yerini alan pek çok iletişim kanalının ortaya çıkışı ve âşıkların bu sürece ayak uydurma konusunda görece zamanı yakalayamamaları âşıkların toplumdaki öncü rollerinin geride kalmasına neden olmuştur. Âşıklık geleneğini sürdürenler dinleyicilerini kısmen kaybetmişlerdir. Koronavirüs salgını sürecinde, köy ve köylülükle ilişkilendirilen kentlin sorunlarına ve ilgi alanlarına uzak kaldığı varsayılan âşıkların en azından tema açısından günceli yakalamaya çabaları görünürlük kazanmıştır. Âşıkların küresel salgına kayıtsız kalmadıkları, salgının etkilerini kendi gözlemleri ve deneyimleri çerçevesinde yorumladıkları görülmüştür. Âşıklar, ürettikleri eserleri halkla buluşturma için gereken dijital kanallara ulaşma ve bunları kullanma açısından da oldukça başarılıdır. Âşıkların sağlık çalışanlarına destek veren, virüsle etkin bir biçimde mücadele edilebilmesi için devlet yöneticilerinin aldıkları önlemleri uygulama konusunda halka telkinlerde bulunan şiiirleri, geçmişte üstlendikleri topluma moral veren ve birlik beraberlik ruhunu öne çıkaran rolleriyle uyumludur. Âşıklar, insanların karamsarlığa düştüğü bu süreçte, mizahi öğeler ve geleceğe dair umut dolu mesajlar içeren şiiirleriyle topluma manevi açıdan destek olmaya çalışmışlardır.

Âşıklar gözlem yeteneklerini bu süreçte değişen gündelik yaşam deneyimleri ve rutinlerini ortaya koyarken sosyal eleştiri becerilerini de önlemlere uymayan ya da bu süreci fırsata çevirmeye çalışanları betimlerken göstermişlerdir. Koronavirüsün gündelik yaşama etkilerinin yanında virüsün neden ve nasıl ortaya çıkmış olabileceği de âşıkların şiiirlerinde yer almıştır. Koronavirüsün ilahi bir ceza olarak Allah tarafından gönderildiği düşüncesi âşıklar arasında yaygındır. Kimi âşıklar virüsün “aşırılıklar içerisinde” olan tüm insanlığa gönderildiği düşüncesini öne çıkarırken âşıkların bir kısmı ise müslümanlara “zulüm” ettikleri varsayılan diğer din mensuplarını cezalandırmak üzere virüsün gönderildiğini şiiirlerinde vurgulamışlardır. Âşıkların ilahi ceza düşüncesini desteklemek üzere kullandıkları dil ve üslup, bazı şiiirlerde dışlayıcı ve ötekileştirici bir tavırla yapılmaktadır. Âşıkların bu tavırları, dinleyicilerinin bir kısmı tarafından kabul görürken diğer kısmı ise bunu âşıklık geleneği ile özdeşleştirememektedir. Âşıkların olayları ele alırken bakış açılarının kapsayıcılığı ve farklı görüşlere sahip kitleleri kucaklayan bir dil ve üslup geliştirmeleri bu gelenekten beklenenlerin karşılanması açısından büyük önem taşımaktadır.

NOTLAR

1. Başlıkta kullanılan dizeler, Yanık Ahmet lakaplı Âşık Ahmet Şahinoğlu'na aittir. Şiiirin tamamı için bkz. Şahinoğlu, Ahmet (2010), *Şeker Dikeni*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
2. Çağımızda var olmanın düşünmekten değil görünür olmaktan geçtiğine yönelik tartışmalar yürüten bir çalışma için bkz. Atay, Tayfun (2018). *Görünüyorum O halde Varım “Meşhuriyet Çağı”nda Kültür ve İnsan*. İstanbul: Can Yayınları.

3. Koronavirüsün Tanrı'nın bir cezası olarak insanlığa gönderildiğine ilişkin düşünce yalnızca Türkiye'de görülen bir düşünce değildir. Diğer müslümanlar, yahudiler ve hristiyanlar arasında benzer düşüncelerin olduğu ve bu düşüncelerin gazetelerde tartışıldığı hatta din adamları tarafından koronavirüsün ilahi bir ceza olup olmadığına yönelik online konuşmalar gerçekleştirildikleri bile anlaşılmaktadır.
4. Çalışmada doğrudan bir milleti ve dini tezyif edici bir biçimde hedef alarak koronavirüs aracılığıyla kurtulabileceği düşüncesini vurgulayan şiirlerin alınmamasına özen gösterilmiştir. Ancak bu bölümde öne sürülen düşüncelerin somutlaştırılması için bazı örnekler verilmiştir. Okuyucular, makalenin kaynakçasında verilen linklerden bu eserlerin tamamını dinleyebilirler.

KAYNAKÇA

- Âşık Ahmet Ecem, <https://www.youtube.com/watch?v=-iaT8MwyUJY>, yüklenme tarihi, 22 Nisan 2020.
- Âşık Behrami Aktetur, <https://www.youtube.com/watch?v=3LLamZwi1VI>, yüklenme tarihi, 22 Mart 2020.
- Âşık Celali, <https://www.youtube.com/watch?v=eHcEtoOGB8o>, yüklenme tarihi, 8 Nisan 2020.
- Âşık Erol Ergani, <https://www.youtube.com/watch?v=fLCKWiTg6Yg>, yüklenme tarihi 23 Mart 2020.
- Âşık Hasan Karabaş, <https://www.youtube.com/watch?v=34wYIEgQS4U&t=41s>, yüklenme tarihi, 14 Mart 2020.
- Âşık Gulfani, <https://www.youtube.com/watch?v=44xJuMgTqFo>, yüklenme tarihi, 17 Mart 2020.
- Âşık Gül Ahmet, <https://www.youtube.com/watch?v=P97cjsQjwM>, yüklenme tarihi, 16 Mart 2020.
- Âşık Hilmi Şahballı, <https://www.youtube.com/watch?v=9SAcXrmG8Lw>, yüklenme tarihi, 20 Nisan 2020.
- Âşık Kul Nuri, <https://www.youtube.com/watch?v=Kos1YpAK6IU>, yüklenme tarihi, 25 Mart 2020.
- Âşık Kürşat Karakılçık, <https://www.youtube.com/watch?v=RLcEzclV7Ec>, yüklenme tarihi, 26 Mart 2020.
- Âşık Melih Yalçın, <https://www.youtube.com/watch?v=UFV6tiG7FTo>, yüklenme tarihi, 14 Mart 2020.
- Âşık Melih Yalçın, <https://www.youtube.com/watch?v=4Mz7fiHZr6E>, yüklenme tarihi, 11 Nisan 2020.
- Âşık Mürsel Sinan, <https://www.youtube.com/watch?v=a7ssNWBfaWg>, yüklenme tarihi, 23 Nisan 2020.
- Âşık Tahir Erdoğan, <https://www.youtube.com/watch?v=7JU1V5eaezo>, yüklenme tarihi, 30 Mart 2020.
- Âşık Rahim Sağlam, <https://www.youtube.com/watch?v=sylAeWU9DQQ>, yüklenme tarihi, 25 Mart 2020.
- Âşık Zeki Erdali, <https://www.youtube.com/watch?v=b9DUjyYB8gw>, yüklenme tarihi, 22 Mart 2020.
- Atay, Tayfun (2018). Görünüyorum O halde Varım “Meşhuriyet Çağı”nda Kültür ve İnsan. İstanbul: Can Yayınları.
- Alev, Eda (2014). Âşık Kahvehanelerinden Sosyal Paylaşım Sitelerine Âşıklık Geleneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batur, Mehmet (2014). Âşık Mehmet Batur Hayatı ve Şiirleri. Şanlıurfa: Elif Matbaası.
- Fidan, Süleyman. Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Ozan Dündar, <https://www.youtube.com/watch?v=Dq3Z-qgWYUE>, yüklenme tarihi, 14 Nisan 2020.
- Ozan Ali Serhati, <https://www.youtube.com/watch?v=GV8XmnFha18>, yüklenme tarihi, 9 Nisan 2020.
- Ozan Sabri Yanaz, https://www.youtube.com/watch?v=HHS_AAyKyÖc, yüklenme tarihi, 11 Mart 2020.
- Şahinoğlu, Ahmet (2010), *Şeker Dikeni*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Yıldırım, Dursun (2000). “Tarihî Süreç İçinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri [XIII.- XX. Yüzyıllar Aralığı Türkiyesi]”, *Türk Dünyası*, S.10 (Güz 2000): 327-353.